

Felső leányiskoláink az 1914/5. iskolai évben.

A felső leányiskoláknak és leánygimnáziumoknak is sok nehézséggel kellett megküzdeniök. Az iskolák *épületeit* katonák elszállásolására, kórháznak foglalták le. Különösen az állami és városi intézetek jártak így, a felekezeti és társulati épületek nem annyira. A meglévő helyiségeket vagy a katonasággal, vagy más iskolákkal kellett megosztani, vagy új helyiségbe, intézetbe, törvényszékre, táblára, kulturpalotába, egyesületi helyiségbe, káptalani lakásba költözködni. Kevés, gyakran idegen, sokszor rossz helyiségben, szemléltető eszközök nélkül, rendes tanításról szó sem lehetett. — A legtöbb iskola sok *időt* is veszített a késői intézkedések, a leányok késői érkezése, az átköltözködés, a járványok és veszedelmek miatt. A legtöbb intézet szeptember második felében, három iskola októberben kezdett tanítani. Máramaroszigeten november 4-én, Lőcsén december 15-én, Kassán december 28-án fogtak munkához. Miskolczon már április 16-án befejezték az évet. A legtöbb iskola egy hónapot veszített az év hirtelen bezárásával. Leszállított óraszámmal tanított a Veres Pálné-intézet, a szegedi (18), máramaroszigeti és pozsonyi (24). Kolera-veszedelem, vörheny és kiütéses tifuszjárvány miatt 6 helyen szünetelt egy hónapig a tanítás. A máramaroszigetieknek az orosz betörés miatt menekülniök kellett. Az elvesztett időt a szünetek törlésével, rövidítésével próbálták pótolni, de bizony mindez édes-kevés volt a veszteségekhez képest. — A háború a legtöbb iskola *létszámát* is megcsappantotta. Debreczenben nem nyílt meg a VI., Marosvásárhelyen az V—VI. oszt. Ennek okai: a szülők elégedetlensége az iskolával szemben, családi körülmények, a város exponáltsága, az internátus lefoglalása. — A tanítást megnehezítette a tanuló, tanár, tanítónő *lelkiállapota*, melyet a családi események, a harcok hatása, a veszedelmek (Kassán, Fiumében, Lőcsén, Máramaroszigeten), a gazdasági élet megbénítottak. A *testületek* hazafias lelkesedéssel, minden tudásuk és erejük latbavetésével iparkodtak feladatukat megoldani. Sok tanárt a haza fegyverbe szólított. Bevonult 2 igazgató, 31 tanár, 4 hittanár. Hősi halált halt 6; 3 beteg, 4 sebesült, 1 fogságban van, 4 internálva. A testületek a hadbavonultakat helyettesítették, díjtalanul, felemelt óraszámmal (22—29) dolgoztak. A testvérintézeteken szolgálattételre-rendeléssel segítettek, fiúiskolai tanárok tanítanak ingyen, sőt Lőcsén tanárnők segítenek a reáliskolában. Ez helyes is, mert képzett és fegyelmezni tudó tanárnő ép oly kiválóan tud tanítani fiúiskolában, mint férfitanár a leányiskolában! A testület iparkodott tervszerűen dolgozni. Az értekezleteken megbeszélték a teendőket. Ahol kellett, elhagyták a torna-, rajz-,

ének-, kézimunkaórákat, a tánc-, festészeti, francia, angol, háztartási tanfolyamokat. A tananyagból csak a leglényegesebbet tartják meg, felveszik a háborús vonatkozások kidolgozását. Az ismétlést azonban sehohsem tudták elvégezni. Vigasztalták és lelkesítették a leányokat. A hadbavonultak gyermekeit tandíjkezdményben, könyvségtségben részesítik. Jó példával járnak elől a jótékonyágban. Fizetésük 1—2%-át adják hadsegélyezési célokra. Minden ifjúsági gyűjtést kiegészítenek. A budapesti VI. ker. az elhúnyt kartárs árvája javára tesz alapítványt, a Veres Pálné-iskola tanítónője férje emlékét örökíti meg alapítvánnyal. A tehetősek és hajadonok hadikölcsönt jegyeznek, az ifjúsági alapokat abba fektetik. Társadalmi és irodalmi munkásságuk a háborúval kapcsolatos. Legtöbbit a *tanítónők* tettek. Ismét kitűnt, hogy leányiskolába inkább nő való! Jó példájuk legjobban serkentette a leányokat. Kötöttek, varrtak, vezették az iskolában és társadalomban a jótékonyági mozgalmakat, a leányoknak példát adtak az önfegyelmzésre. Sebesülteket ápoltak, betegeknek főztek; egy kórházat vezetett. A Vörös Kereszt és Hads. bizottság legkiválóbb erői voltak. — A *testi nevelés* háttérbe szorult, mert le volt foglalva a tornaterem, vagy elméleti tanításra, esetleg jótékony munkára fordították az órákat. Pedig a leányok idegrendszerét az események és a tanítás összesűritése megviselték. Sétákkal, játékkal iparkodtak segíteni a bajon. A tánc-tanítást sok helyen nem tartották a komoly idővel összeegyvezethetőnek. A háború után a leányok testi nevelésére több gondot kell fordítani! — Az *érzelmi nevelésből* nagyon elmélyedt a *vallásos nevelés*. Megtanultak a leányok térdre borulni és imádkozni forrón a családtagokért, a szenvedő katonáért, a betegekért, a halottakért. Áhítatosan könyörögtek a győzelemért, a békéért, a haza felvirágzásáért. Az ima erőt és vigaszt adott. Trencsénben az iskolai imák háborús szövegűek lettek. De a templomokban is csupa aktuális ima és beszéd hangzott el. — Az *erkölcsi nevelésnek* különösen a *szociális és hazafias* vonatkozásai lendültek fel. Megtanulták az egyszerűséget, takarékoságot, lemondást, önfegyelmzést. Szabadkán nemzeti színű kokárdát viseltek és fogadalmat tettek, hogy megtakarított filléreiket hazafias célokra adják. Mindenkor a saját kezük munkájával, adományokkal, tettekkel segítettek a hadbavonultakon, sebesülteken, a hazán. Kötöttek (az I. félévben), varrtak (a II. félévben), sok helyt már a szünidőben, egyes helyeken a volt növendékek is (ez érintkezést állandósítani kellene!). Erre fordították a kézimunkaórán kívül az üresen maradtakat, a tízpercet, a délutánt. Dolgoztak otthon. A családtagok is segítettek. A pénzt az anyagra a szülők, a leányok, az iskola, a város, a főispáni hiv., a hads. biz., a Vörös Kereszt, a bankok adták. A kész munkát a hozzá-

tartozók, a városiak, az egész hadsereg kapta. Az értesítők nem számolnak be pontosan a munkákról és adományokról, így nem lehet megállapítani, hogy mi lelkesítette és foglalkoztatta a leányokat legjobban. Így lehetetlen számszerűen összeállítani, hogy mennyit kötöttek, varrtak, dolgoztak, adományoztak. Mennyi ruhaneműt, ételneműt, felszerelési tárgyat adtak és pénzt gyűjtöttek a leányok a hadbavonultaknak, sebesülteknek, a katonák gyermekeinek, hadsegélyezési célokra! Mennyi szörme, tea, szederlevél, fém, tépés és könyv gyűlt össze! Menetszázadokat búcsúztattak és ruháztak fel. Zászlókat hímeztek. Sajátkezűleg csomagolt adományokat küldtek karácsonyra, husvétra. Sebesülteket látogattak a kórházakban felügyelet mellett és szeretetadományokat vittek. Karácsonyfát állítottak a betegeknek, vagy hangversennyel szórakoztatták őket, vagy iskolai jutalomdíjakat ajándékoztak számukra. A katonák gyermekeit meleg étellel látták el, karácsonykor megajándékozták őket. Hadikölcsönt jegyezték és jótékony iskolai alapítványokat létesítettek. Menekülteket segítettek. Lehetetlen a sok ügyes ötletet és kedves módot mind felsorolni. De nem is ez a fő, segítettek a hazán és maguk is nemesedtek! A hatóságoktól, katonáktól, sebesültektől csak úgy jöttek a köszönő és hálálkodó iratok az iskolához, a leányok címére. Különösen a meleg ruhaneműekért, a karácsonyi ajándékokért és gyermekeik segítéséért voltak hálások. Az iratokat felolvasták az osztályokban. Sok helyen a háborús iratokból és emlékekből hadimúzeumot létesítettek. Ezt mindenhol meg kellene tenni! — Egyes iskolákban helyiség hiánya miatt nem volt *ünnepély*, de a legtöbb helyen nagyszabásúakat rendeztek, sőt egy pár túlzásba is vitte. Az ünnepélyek részint a jótékony célt szolgálták, részint hazafiaságra neveltek. Felvirágozott a magyar és szövetségeseink dalkészletének kultiválása (a Wacht am Rhein és Heil dirim Siegeskranz németül is). A szavatelok háborús vonatkozásúak, főrészt mai költőktől, sok helyen Körnertől és a mai német költőkből német nyelven. A zongoradarabok, melodramák, élőképek háborús színezetűek. Alkalmi színműveket adtak elő. A tanárok háborús előadásokat tartottak. Ez ünnepélyeket sok helyen más iskolákkal, színházban, sebesültek szórakoztatására adták. A Baar-Madas-iskola német és francia, a Regnum Marianum latin estét, a Bp. IV. kerületi felső leányiskola tornát mutatott be. — Az iskolákban a háborút másképp is *ismertették*. Sopronban hetenkint egyszer az óra elején megbeszélték az eseményeket. Lőcsén és Kolozsvárott (áll.) háborús délutánokat rendeztek, hadikézimunkával foglalkozva, szavalva, énekelve és hadi dolgokat beszélve meg. Pozsonyban megülték a lengyelországi és galíciai győzelmeket. A háborúról vetített képeket mutattak be az iskolában

és moziban. Kiváló emberek erősítették meg a leányok hazafiasságát (Szmrecsányi, Hornig, Prohászka, Majláth, Tüdös, Strobl, Pekár stb.). A szegediek megnézték a katonai aviatikai állomást, a budapestiek a hadegészségügyi kiállítást. Az értesítők bevezetéseit részint az elesett tanárokról szólnak, részint a háborúról (kül. kedves a Temesvár, kath.) — Már most áttérek a tulajdonképeni *értelmi* nevelésre. Alig hihetek egyes értesítőknél, melyek szerint a tanítási anyagot rendszeren elvégezték. Az ideai eredmény nem lehetett a szokásos, de sok tekintetben értékesebb annál. A legtöbb értesítő egyszerű utánnomása az előző évekének. Így nehéz az iskola háborús munkáját megállapítani, de lehetséges. Az értelmi nevelés a háború hatása alatt nemzetisebb és modernebb lett. Ez a háborús értelmi nevelés természetesen az egyik iskolában kevésbé, a másikban erősebben érvényesült. Függett az igazgató irányításától, a tanerők értékességétől, alkalmazkodóképességétől és meggyőződéseitől. Mert nehéz a középutat megtalálni. Az anyagot helyesen kell kiválasztani, lélekből kell fakadnia s tapintatosan kell feldolgozni. — A *vallástan* az erkölcsi kérdéseket tudta jól megvilágítani a háborús példákkal. Az Isten megismertetése, helyes tisztelete, akaratában való megnyugvás mélyebb volt. Megtanulták mások becsületét, jogát tisztelni, mások javát elősegíteni, szenvedést, nyomort enyhíteni. Igazságosság. méltányosság, barátság, mértékletesség, takarékoság, önuralom, önérzet belevésődött a lelkükbe. — A *magyar* nyelv tanítása mélyebb lett, mert a nemzeti nyelv értéke magasra szökött, hiszen féltékenyen őrizni kell a hatalmas nyelvek hódító erejével szemben, mivel belőle fakad a nemzeti lét és a nemzeti kultúra. Az olvasmányokkal kapcsolatban megbeszéltek a mai háborút. Ime egy pár példa erre. Összehasonlítják az ősmagyarok harcmodorát, eszközeit, harci ösztönét a hadviselés mai módjaival. Széchy Dezső esetéről szólva, taktikai fogásokat beszélnek meg, Rozgonyinéval kapcsolatban a mai tengeri csatát. Hunyadinál a mai hadviselés emberanyagát és hadiszereit tárgyalják. Toldi testi erejével és ügyességével szemben a mai háborúban az edzett, szívós, erős lelkű, eszes, tökéletes hadiszerekkel bíró katona fölényét magyarázzák. Zrinyi Ilonával kapcsolatban Przemysl védelmét beszélnek meg. Kossuth véderőről szóló beszédével összekapcsolják a nemzetek mai elhelyezkedését, a hadviselés költségeit, a magyar áldozatkészségét. A hazafias lirából, a Himnuszából, Szózatból, a Buda halálából kimutatják a hazaszeretet, az erkölcsi értékek erejét, a magyarok faji tulajdonságait, amelyek a háborúban is tündökölnek. Háborús költeményeket szavalnak klasszikus és mai költőktől. A dolgozatok háborús vonatkozású művekről, a leányok élményeiről szólnak. Egy pár példa: Kossuth véderőről mondott beszéde és a mai háború.

E mondások magyarázata: Meg akartam kérni önöket, uraim, (Kossuth), Nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincseit, Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért, Szívet cseréljen az, ki hazát cseréli, Háború van most a nagy világban, Tompa: Forr a világ és a mai napok. A háború okai, a hazaszeretet, a honleány feladatai, élmények, a háború érzelmi hatása, a polgári és társadalmi kötelességek a háborúval szemben, a háború tanulságai, a takarékoság. A béke, a háborús hírek hatása, remények a tavaszi győzelmek után, a magyar katona, a hadbavonulás, halotti beszéd az elesettért, ima a hazáért, a sebesültek, a háború alatti társasélet. A város háborús-élete, a háborús iskolai év kezdete, az iskola háborús tevékenysége, a hadi kötés, a jótékonyosság, ünnepélyek leírása, szederlevelek gyűjtése, karácsonyi ajándékról való lemondás a katonák javára, a háborús táplálkozás. Ezeket a dolgozatokat érdemes lett volna megőrizni. A szegedi egy párat kinyomatott. A magyar tanítás az élethez kapcsolódott. Értékesebb három szempontból: hazafiasabb, modernebb és életteljesebb lett. Amit azelőtt nem mertek, vagy nem tartottak szükségesnek a leányoknak előadni, vagy rá tekintettel lenni, most féltéken bár, belekerült az iskolai tanításba. Ezen a tört úton kell majd haladni a háború után is. — A német nyelv tanítása kezdte megtörni az előítéletet. A leányok nagyobb érdeklődéssel tanulják de az értesítők nem említik, hogy nagyobb eredménnyel-e? Én azt hiszem, az eredmény inkább tárgyi volt, mint nyelvi. A nyelvgyakorlatok tárgya a háború okozta viszonyok és maga a háború volt. A német irodalom magyar költői, magyar tárgyai, háborús vonatkozású művei iránt érdeklődtek. A Wacht am Rhein, Körner, Schenkendorff, Arndt, Uhland kedvelt tárgyai a magyarázatnak. A mai háborús költők (pl.: Kernstock, Schütze) műveit olvassák. A szavak és dolgozatok háborús vonatkozásának. Ez utóbbira egy pár példa: A vörös sipkás fordítása. A haza, a háború, a béke, a honleányi kötelességteljesítés, a takarékoság, az iskolai ünnepélyek, a jótékonyosság, a katona leírása, a gyógyult sebesült búcsúja, a katona halála, a győzelmek hatása, a város részvéte a háborúban, a háborús karácsony, a háború vége, a Wacht am Rhein. A német tanítása is érdekesebb, életteljesebb, hazafiasabb lett. Jó is lesz mélyebben ismertetni a német kulturát, de ne neveljünk senkit rabjává. — A francia iránt az érdeklődés csökkent. A beszédgyakorlatok részint a hazai eseményekből, részint a háború adataiból kerekedtek ki, kitérve a francia nép lelkére, mostani szereplésére, káraitra. Az olvasmányok során is rámutattak a nemzeti és társadalmi fonákságokra. Egy pár szavalat és dolgozat is háborús tárgyú. — A többi tárgy anyagának sablonos lenyomásából igen bajos összeállítani, a régi tananyag-

ból mit hagytak el, mi újat kapcsoltak be. A *történelem* tárgyalása a hazaszeretetet, intézményeink és törekvéseink megértését mélyítette és tanulságai erősítették a leányok lelkét. A mostani háborúban szereplő történelmi helyekkel kapcsolatban kitértek a mai eseményekre. A világtörténettel kapcsolatban megvilágították a nemzetek mai élethalálharcát. — A *földrajz* tanítójának könnyű dolga volt. A leányok is bujták a térképeket, az iskolában, az utcán, a kirakat előtt. A terepviszonyok ismertetése is növelte a tudásukat. — A *mennyiségteni* dolgozatokba is belopózkodott a háború a beszerzési cikkek, az érték-papír, a pénzfolyam, a kamatszámítás, biztosítás, stb. számítása közben. — A *fizikában* és *vegytanban* a kevés időből is szorítottak alkalmat a háború fizikai eszközeinek és a vegytani ismeretek bámulatos felhasználásának előadására. — Az *egészségtanban* szó volt betegszállításról, sebesültápolásról, a járványos betegségekről, a Vörös Keresztről, a háborús táplálkozásról. — A *háztartásban* is bővül a háborúnak az egyéni, családi, társadalmi életre való hatása ismertetésével. — A *lélektan* és *nevelésben* is felhasználja a háború őszinte lelkitüneményeit és tanulságait. — A *kézimunkatanítás* felfrissült és természetesebb lett a kötéssel és varrással. — A *rajzitanításban* is szerepelnek háborús motívumok, pl.: lapokat, képeket, tojásokat rajzolnak, festenek. — Az *énektanítás* felkarolja a magyar nép- és hazafias dalokat (indulókat). — Az *internátusoknak* is sok nehézséggel kell küzdeniök. A leányok későn jöttek. A fenyegetett vidékekről elmaradoztak. A besztercebányai káptalani lakásban helyezkedik el. A győrinek és soproninak csak egy pár szobát hagynak meg. A pozsonyi a zárdába vitte leányait. A márosvásárhelyi, szegedi és máramarosi úri családoknál helyezte el a jelentkezőket. A lőcsei teljesen szünetelt. A nevelőnők és a leányok kötnek, varrnak, zászlót hímeznek, jótékonykodnak, háborús előadásokra járnak, háborús cikkeket olvasnak. Jótékonycélú hangversenyt adnak. Kórházat látogatnak. Sebesülteket vendégelnek meg. Könyörögnek fegyvereink győzelméért és a békéért. — Mindenfelé hangoztatják az iskola *reformjának* halaszthatatlanságát (pl.: Miskolczon, Pécsen, Szatmárnémetin, Temesvárott, Kolozsvárott, Maros-Vásárhelyen, Aradon, Budapest IV. kerületben, Mezőtúron). A jelen nehéz idők tanúságot tettek a leányok érettségéről és tehetségéről. A felsőbb leányiskolák szervezete azonban elavult. Várjuk a magyar leányközépiskola megalkotását.

(Szeged.)

Bittenbinder Miklós.